

JOSEF STEPLING (1716–1778) V JEHO BIOGRAFIÍCH A BIBLIOGRAFIÍCH

VÁCLAV BARTŮŠEK

V rámci knihovnických bádání a výzkumů prováděných v Národní knihovně ČR (dále NK ČR) v Praze je věnována pozornost rovněž vydávání barokní i osvícenské a klasicistní přírodovědecké, případně i další odborné literatury. Nedávným z takových počínů je také soupis našeho významného odborníka v tomto směru, knihovědce a knihovníka Josefa Smolky, dlouholetého zaměstnance této instituce.

Jedním z největších autorů v tomto směru byl matematik, experimentální fyzik, astronom, meteorolog a přírodovědec, spisovatel i pedagog Josef Stepling, který žil v průběhu 18. století. Vzhledem k velkému rozsahu vědeckého záberu tohoto barokního učenice bylo potřeba sepsat a podchytit jednotlivá díla i jejich vydání, a to nejen z období života jejich autora. Na své monografii spolupracoval Josef Smolka s Janou Vačkářovou a dalšími pracovníky z NK ČR v Praze.

Knih je sestavena vlastně z několika částí. Jednak zde najdeme dva přeložené životopisy učenice Josefa Steplinga, a to životopis z pera Stanislava Vydry (z latinského originálu) a Františka Martina Pelcla (z němčiny). K těmto pojednáním je připojena přehledná bibliografie prací Josefa Steplinga a jejich tisků, rejstřík osob a sekundární literatura, tedy i posmrtná, řazená chronologicky podle data vydání tak, aby si čtenář utvořil názornou představu o tom, kdy, kdo a v jaké míře se věnoval životu a dílu tohoto významného, avšak doposud opomíjeného učenice a vědce, jenž většinu svého života strávil nad výzkumy ve zdech pražské jezuitské koleje Klementina, na jehož teritoriu současná Národní knihovna ČR v Praze sídlí, a má zde i pomníček, který mu za jeho zásluhy věnovala panovnice Marie Terezie.

Oběma biografickým statím předchází krátké autorovo pojednání o Steplingovi s připomenutím výstavky děl, která se konala v rámci mezinárodní konference Klementinum a jezuitská věda ve dnech 9. – 10. 11. 2016 a na niž vydání této monografie, doplněné rovněž podobnými fotografiemi ze Steplingových děl,¹ zejména frontispicemi, vlastně i určitým způsobem celkově navazovalo.² Potom

1 Autorkou snímků byla Eva Hodíková spolu s Milenou Kárnou.

2 Srov. Čornejová, Ivana: Konference o jezuitské vědě. AUC – HUCP 56, 2016, č. 2.

následuje jednostránkový seznam hlavních dat ze Steplingova života. Zde se připomíná především jeho funkce direktora všech pražských filozofických studií a vyšších gymnázií v letech 1752–1780, do níž byl jmenován od Marie Terezie a i členství ve Společnosti pro orbu a svobodná umění v Čechách, která bývala často označována i jako Vlastenecko-hospodářská společnost, jejímž členem se stal v roce 1769.

Dále následují dva překlady životopisů Josefa Steplinga od osvícenských životopisců, kteří byli rovněž vědci. První z nich pocházel z latinského originálu. Jeho autorem je český matematik exjezuita Stanislav Vydra. Byl vydán v roce 1779, tedy asi rok po Steplingově smrti v Praze v nakladatelství normální školy. Životopis uvádí a cituje části Steplingovy korespondence s některými osobnostmi tehdejšího vědeckého života, přibližuje i některé charakteristické Steplingovy vlastnosti i rysy jeho osobnosti. Jako druhý je připojen překlad životopisu Josefa Steplinga z němčiny. Šlo vlastně o životopisné heslo z práce profesora Františka Martina Pelcla *Abbildungen Böhmischer und Mährischer Gelehrten Künstler*. Biogram vznikl nejspíše po Steplingově úmrtí v roce 1778.³ Podal přehled všech stránek Steplingova celého jeho života. Měla za ním následovat bibliografie Steplingových děl, avšak Pelclův bibliografický soupis, podobně bibliografické soupisy Vydroy, zde autor neotiskl. Místo nich napsal svoji mnohem rozsáhlejší bibliografii a tím tak otevřel prostor pro druhou (větší) část knihy, kterou se v podstatě tento soupis stal.

Tato bibliografie zabírá více než polovinu Smolkovy monografické knihy a je doplněna obrazovými přílohami, které zobrazují titulní strany zde uvedených děl. Již z nich je patrné, že se jedná většinou o staré tisky. V tomto směru najdeme ovšem také několik výjimek. Jednalo se o tři kratší rukopisné exempláře.⁴ Jsou zde uvedena také pozdější dobová posmrtná vydání Steplingových spisů z let 1779–1793⁵ i některé nové přetisky z 20. a 21. století vydané v letech 1997, 2010 a 2012.⁶ Za pozornost stojí rovněž prezentace Steplinga jako osobnosti, která vedla rozsáhlou korespondenci s řadou význačných představitelů tehdejší evropské vědy.⁷

Informace o těchto dokumentech jsou vedeny podle jednotlivých pravidel. V záhlaví zápisů se nachází bibliografická čísla jednotlivých děl. Takto bylo zprístupněno celkem 51 titulů jednotlivých dokumentů, jejichž názvy sepsal autor zde prezentovaného soupisu (Josef Smolka) na počátečním listě soupisu těchto

3 Celé *Abbildungen* vycházely v letech 1773–1782.

4 Dokumenty jsou označeny číslem 1, 8 a 27.

5 Dokumenty jsou označeny čísly 40–48.

6 Dokumenty jsou označeny číslem 49–51.

7 Podobně jako tomu bylo na výstavě v roce 2016.

materiálů.⁸ Strukturu bibliografického hesla uvedl na další straně.⁹ Každé bibliografické číslo obsahuje tedy originální název knihy nebo článku, český překlad jeho názvu, komentář, který vysvětluje obsah a okolnosti vzniku díla, popis výtisku z fondu NK ČR (NKP) a výčet dalších exemplářů tohoto díla z domácích i ze zahraničních knihoven.¹⁰ Při průzkumu a sestavování uceleného přehledu materiálu o Steplingových dílech v jiných knihovnách využíval autor rovněž bohatých zkušeností Národní knihovny z jejich bohatých digitalizačních projektů. Téměř všechna Steplingova díla z jejího knižního fondu jsou dne přístupna v elektronické podobě.

Za bibliografií následuje ještě jedna zvláštní, poměrně kratší, kapitola s názvem *Tentamina*, kterou lze počítat nejen k nejzajímavějším, ale zároveň i k nejdůležitějším místům celé Smolkovy bibliografie a do jisté míry i příspěvkem k poznání charakteru barokního i klasicistního a částečně i pozdějšího písemnictví. Autor zde vlastně problematiku, která je velmi rozsáhlá, pouze nastiňuje. Sama by si vyžadovala totiž daleko větší zpracování v souvislosti s rozmanitými žánry barokní literatury vůbec, jazykovými otázkami literatury Národního obrození i evropského vývoje vůbec, s metodikou výuky, zejména přírodních věd na vysokých školách.¹¹ Problematika se dotýká rovněž mnoha dalších otázek i samostatných oborů vědy v období 2. poloviny 18. století a 1. poloviny století 19. Bylo by asi třeba provádět v tomto směru samostatné výzkumy a vymezit tak *tentamina* vůči univerzitním tezím, dílům z oborů jako jsou např. *historia litteraria*, případně i k dalším drobným tiskům z této doby.

V závěrečné části je připojena kapitola *Shrnutí bibliografie*, která hodnotí výsledky výzkumů autora knihy (Josefa Smolky), prezentovaných v knize s odkazy na literaturu a statistickým přehledem. Na ukončení je ke knize připojeno několik příloh – seznamů (*Seznam zkratk knihoven z našich zemí i ze zahraničí* a *Seznam sekundární literatury řazené chronologicky podle data vydání*), německé resumé (*Zusammenfassung*) a poměrně obsáhlý jmenný rejstřík.

Smolkova monografie si jistě získá v historiografii vědy a literatury v době baroka a klasicismu své pevné místo nejen jako soupis s prvotřídní, byť poněkud méně obvyklou a formálně odlišnou akribií, ale rovněž jako literární útvar odborné literatury, který rozšiřuje a vnáší nový pohled na rozmanitost a pestrost vědecké

8 S. 53 a 54.

9 S. 55.

10 Viz seznam zkratk na s. 229.

11 Např. s jazykem psaním závěrečných a diplomových, např. u německy psané diplomové práce Jana Evangelisty Purkyně v roce 1817. Srovnej Beran, Jiří (red.): *Soupis pramenů k životu a dílu Jana Evangelisty Purkyně uložených v československých archívech*. In: *Práce z dějin přírodních věd* 22, 1987, s. 136.

literatury konce barokní éry a počátků období klasicismu nejen chronologicky, ale také slohově. Některé závěry a termíny bude nejspíše v budoucnu třeba upřesnit a podrobněji definovat, což se zejména vztahuje na knížky, jež autor přibližuje v oddíle Tentamina. Knihu Josefa Smolky o díle vynikajícího církevního matematika jezuita Josefa Steplinga lze tedy chápat hlouběji než jako bibliografický katalog. Doufejme tedy, že autor bude v tomto duchu pokračovat ve své prospěšné práci i v budoucnu.

Smolka, Josef: Josef Stepling (1716–1778) v jeho biografích a bibliografiích, ve spolupráci s Janou Vačkářovou a dalšími pracovníky Národní knihovny České republiky, Národní knihovna ČR. Praha 2018, 241 s.